

VOERENS BLAEDSJE

België – Belgique

PB 3790

12/3795

Nr. 81 — januari, februari, maart 2024

Heem en Natuur Voeren

Lidgeld betalen

Je wordt verzocht je lidmaatschap te hernieuwen door minimaal **15,- euro** over te maken op bankrekening

IBAN BE10 7353 5203 4004 (KREDBEBB).

De financiële toestand van de vereniging is gezond en stabiel. Daarom hoeven we wederom het lidgeld, dat al jaren gelijk is, niet te verhogen.

TIP: Krijg je elk jaar een paar keer een betalingsherinnering van mij? Maak er dan, als je nú gaat overmaken, voor je gemak een jaarlijks terugkerende betaling van. Geen schrik: Dat kun je ook altijd weer stopzetten. Maar het is vooral gemakkelijk om het vergeten te voorkomen, want herinnering(en!) moeten sturen is nooit leuk, ook niet voor mij. (Een automatische incasso/domiciliëring doen we niet. Dat is nóg meer administratief werk, plus bankkosten.) Van de andere kant: bedankt aan alle leden die nú al op eigen initiatief betaald hebben!

MET 150 LEDEN zijn we voor Voerense begrippen een grote vereniging (eigenlijk zijn we met meer, want iedereen in uw gezin is lid!). Maar we willen er meer. Onze schitterende publicaties, de interessante excursies en de gezellige bijeenkomsten zijn van een degelijke kwaliteit en verdienen meer aandacht en deelname. Daarom zou het fijn zijn als je ook eens iemand iets vertelt over Heem en Natuur Voeren en wijst op de mogelijkheid om lid te worden. Alleen samen ben je een vereniging!

HET BESTUUR wordt op dit moment gevormd door Rita Plattau (voorzitter), Joep Buysen (penningmeester) en Rik Palmans (communicatie). Inderdaad geen secretaris meer! Alle drie zitten ze al jaren in het bestuur, en het zou fijn zijn als ze wat hulp zouden krijgen. Iets voor jou? Kom dan eens langs op een bestuursvergadering (vier per jaar). Stuur een mailtje naar secr@heemennatuurvoeren.be voor datum en locatie. Alleen samen ben je een vereniging!

DE WERKWINKELS zijn al jaren een vast en populair winteronderdeel van onze activiteiten. Op een avond passeren heel veel onderwerpen, die door de deelnemers zelf aangedragen mogen worden. We veranderen de naam nu in **Praatcafé** omdat deze beter aangeeft wat het is. Kom ook en laat dat gekke ding van op

- 662 Lidgeld betalen
- 663 Druk bijgewoonde jaarvergadering
- Stopte de postkoets dan niet bij De Swaen?
- 664 Een vergeten drama in Remersdaal
- 665 Grote grazers
- 666 Mycologengeluk
- 667 De vogels van de Commanderie in Sint-Pieters-Voeren
- 668 Niet meppen, wel appen: insectenzomer 2023
- 669 De kaoverwei
- In memoriam Onno Kneepkens

zolder zien, vertel ons over die bijzondere waarneming, neem de anderen mee in je persoonlijke familiegeschiedenis met feiten of anecdotes. Het is altijd boeiend, interessant en gezellig. De volgende Praatcafés zijn in januari en maart 2024. De uitnodiging volgt. Kom ook! Alleen samen ben je een vereniging!

We zijn steeds geïnteresseerd in jouw oude voorwerpen, historische foto's en documenten. Geef een seintje als je ze niet meer wilt.

Joep Buysen

Voor € 15,- ben je een jaar lang lid!

Het Voerens Blaedsje is het kwartaalbericht van **Heem en Natuur Voeren**.

Secretariaat: secr@heemennatuurvoeren.be

<https://heemennatuurvoeren.be>

IBAN: BE10 7353 5203 4004 BIC: KREDBEBB

Samenstelling en eindredactie: Rik Palmans, Sint-Pieterstraat 7, 3792 Sint-Pieters-Voeren, rik@heemennatuurvoeren.be

Aan dit Blaedsje werkten mee: Ingrid Briers, Joep Buysen, Chris en Gudrun Coeckelbergh-Poelmans, Julien Geelen, Rik Palmans, Rita Plattau, Jos Tuerlinckx, Jettie de Wal.

Afgiftekantoor 3790 Voeren, Erkenningsnummer P 303632

Druk bijgewoonde jaarvergadering

Zondag 26 november presenteerden we ons nieuwe jaarboek in Jeugdherberg de Veurs in Sint-Martens-Voeren. Meer dan 50 aanwezige leden waren getuige van de overhandiging van onze wisselmascotte aan de nieuwe laureaat Julien Geelen. Hij kreeg hem als dank voor zijn jarenlange actieve bijdragen aan onze vereniging als gids, als schrijver en als adviseur. Fridy en Hans Maurer-Bellink, de laureaten van vorig jaar, overhandigden hem de mascotte, een kleine gebeeldhouwde hamster op een blokje mergel. Fridy gaf eerst nog een verslag van haar ervaringen met het beestje afgelopen jaar bij haar thuis. Omdat er in *d'r Koeënwoof* twee artikels staan over fruit, werd alles beleefd onder het genot van een stuk Voerense fruitvlaai bij de koffie.

Carlos Montfort vertelde kort iets over zijn dialectstudie, Huub Alleleijn uit Teuven maakte reclame voor de nieuwe speelfilm *Zondebokken*: een bloederig relaas over de bokkenrijders, roversbendes die in de 18de eeuw de huidige beide Limburgen onveilig maakten. De film draait in grote bioscopen, maar wordt ook in maart 2024 hier in Voeren vertoond! Huub speelt er zelf in mee, net zoals ons lid Roger Duijsens en de regisseur van het Voerens Amateur Toneel, Hugo Weerens.

Jacques de Bock uit Remersdaal heeft zijn slakkenkwekerij stopgezet en vertelde over zijn nieuwe hobby: Remersdaal in het klein. Binnenkort worden zijn maquettes van Remersdaalse gebouwen tentoongesteld. De uitbater van de jeugdherberg, Jean-Claude Hofman, leidde een kleine groep geïnteresseerden rond doorheen het grote gebouw. Een doolhof van gangen en trappen bracht ons in de verschillende types verblijven en het natuurlab in de kelder, met een dassenobservatievenster. Zijn vrouw Joyce vertelde uitgebreid over hun werk en leven in de jeugdherberg.

Voordat Rik Palmans overging tot de presentatie en uitreiking aan de auteurs van *d'r Koeënwoof*, gaf hij een boeiende uitleg over het landschap dat voor de jeugdherberg zo mooi ligt uitgespreid. Nadat ook de aanwezige leden hun exemplaar van het jaarboek in ontvangst namen was er nog een uitgebreide nazit voor een gezellige babbel. Ondertussen kwamen er al complimentjes voor de mooie *Koeënwoof*, die door een zeer gevarieerde inhoud met ook wat kortere stukken een aange-naam leesbaar jaarboek is geworden. Er kwam ook al een schriftelijke reactie binnen van Jean-Marie Ernon, over het verhaal *Hubaer*:

'Goojen aovend Joep, entelek enne tekst in 't plat! Enne gaanse da nog waal. Doa hub ich va gesjinoept. Het woar in 't begeen effe zeuke, mè noa twie drie zenne woar ich vertrokke en hub 'm gaans oetgelieëze. Ich voond 't e sjoëen verhoal geplaatst in der tied. Bedaankt vur zoe gèt sjoëens. Hot dich good. D'r Jean-Marie vanop Genne Pley i Voere.'

Joep Buysen

Stopte de postkoets dan niet bij De Swaen?

In *D'r Koeënwoof* van 2023 bracht Hub Smeets een uitgebreid artikel over de postkoets, die in de 18de eeuw een relais had in 's-Gravenvoeren. Hij spitte in zijn onderzoek tal van nieuwe elementen naar boven. Maar het artikel riep ook vragen op, zoals blijkt uit een reactie van Ed de Groot:

'Zeer interessant artikel over de postwagen van T&T. Moet alleen mijn fantasie nu bijstellen over Herberg De Swaen, waarvan ik tientallen jaren dacht dat dát de postkoetsherberg was die alles bood waar een reiziger behoefte aan had op zijn weg van Luik naar Aken of verder. Zelf woonde ik van 1971 een aantal jaren in De Swaen, gepacht van Arsène Lhomme voor 1.000 Bfrs/maand. Ze was toen nog niet gerenoveerd en rook nog naar de 18de eeuw met uitsluitend open haarden als verwarming, geen douche, geen telefoon. Toen al hoorde ik steeds het verhaal over deze postkoetsherberg, die in 1742 voor dat doel ook nog eens vergroot werd. Plus het verhaal

dat de kleine Mozart, tijdens de reis met vader en zus door de lage landen, in deze herberg overnacht zou hebben.

Ik vind in uw artikel echter niets terug over de postkoetsherberg De Swaen. Moet ik aannemen dat die kwalificatie dus altijd op fantasie heeft berust? En dat de enige echte die van Mennekesput was? Of hebben er buiten T&T wellicht andere postfirma's hun thuisbasis wél in De Swaen gehad? Wellicht in andere perioden dan door u beschreven?

Het antwoord van Hub Smeets:

'De vraag of De Swaen ooit een functie heeft gehad als postrelais, heeft me uiteraard ook beziggehouden. Het artikel van Rob Brouwers dat lange tijd circuleerde in het huidige café-restaurant, benoemt deze functie.

Zeker is dat er een belasting-document bestaat uit ongeveer 1770, waarin de herberg van de slager Hendrik Claessens

(toen de eigenaar) een 'uitspanning' wordt genoemd. Dat begrip 'uitspanning' heeft echter een ruime betekenis en is niet per se gebonden aan de functie van het verwisselen van paarden. Misschien dat Rob daardoor op het verkeerde been is gezet.

Ik heb alleen gegevens gevonden over het reguliere bedrijf van T&T en dat was gebonden aan het bedrijf van Vossen aan de Mennekesput. Misschien komt dat door het feit dat alleen T&T goed archiveerde. De andere instantie die archiveerde was de overheid; die gaf immers de licenties. En ook daar (in de archieven in Luik en Aken) ben ik alleen de bedrijven tegengekomen die ik in mijn artikel noem.

T&T ging na 1785 naar Battice vanwege de aanleg van de verharde weg. Ik kan niet uitsluiten dat er andere, mij niet bekende bedrijven over Voeren bleven rijden. Heel misschien dat rond 1792, toen in Battice geen paarden te vinden waren, er heel kort door T&T over Voeren is gereden. Maar in dat geval zouden de paarden toch bij de schoonzoon van Vossen zijn verwisseld. Misschien later in de 19de eeuw? De licentie van de ondernemer zou dan niet gearhiveerd zijn. De kans dat dat gebeurde lijkt me niet zo groot. Er zou toch altijd een gedocumenteerd commentaar van een concurrent of iets dergelijks te verwachten zijn geweest.

Bovendien, het gereedhouden van paarden op stal was een kostbare aangelegenheid, die rendabel te maken was als er aan de nodige randvoorwaarden werd voldaan. Het zou dan een bedrijf moeten zijn geweest dat reed tussen Luik en Gulpen; dat was er in die tijd wel, maar dat reed over Maastricht (ook heel vroeg in de 18de eeuw over Voeren, maar stopte daar niet).

Uiteraard waren er ook particuliere koetsbezitters; als die over Voeren reden na 1785 (dus nadat het betrouwbare relais van T&T was opgeheven) zullen ze mogelijk ergens paarden

hebben verwisseld. En dat kon bij veel herbergen, ook bij De Swaen; maar ook bij de verhuurde herberg van Vossen.

Mocht ik nog ergens iets tegenkomen, dan zal dat zeker aan de orde komen wanneer het artikel over de veelzijdige herberg De Swaen gereed is.'

Wat het verhaal over de kleine Mozart betreft: zijn vader Leopold hield een dagboek bij, waardoor we weten dat hij met zijn familie (onder meer de toen zeven jaar oude Wolfgang) op 2 oktober 1763 om 07:00 uur 's morgens met de koets vertrok uit Aken en om 21:00 uur in Luik arriveerde. Over een eventueel oponthoud onderweg staat er niets in. Volgens Glover⁽¹⁾ reisden ze met een eigen gehuurde koets; het is dus niet zeker dat ze de route van de postkoets (die toen alleszins wel via Voeren reed) hebben gevolgd. Maar zelfs als dat het geval was, meer dan een pauze heeft er op Voerense bodem zeker niet ingezet.

1. Glover, J., 2006, *Mozarts vrouwen*: 22.

Een vergeten drama in Remersdaal

De vorige kerk van Remersdaal stond waar nu nog steeds het kerkhof is, totdat er eind 19de eeuw op een andere plek in het dorp de nieuwe kerk werd gebouwd. Uit overlevering is bekend dat er zich nog aan de oude kerk een drama voordeed toen de haan na onderhoud terug geplaatst moest worden. Een dakdekker van ergens uit Wallonië was er met zijn zoon en de vader van Fons Cremers. Die was net als Fons *sjnieder* (kleermaker) en woonde *a g'n Kuulsjere* (op Kultien) in Remersdaal.

De zoon van de dakdekker stond boven op het dak van de kerk en riep plots naar beneden om te vragen in welk gat de haan gestoken moest worden. 'Hij gaat vallen', zei zijn vader. 'Hoezo?' vroeg de vader van Fons. 'Er is maar één gat om de haan in te plaatsen. Dus ziet hij dubbel of hij is duizelig'. En inderdaad, even later viel de zoon naar beneden, mordsdood.

Een ooggetuigenverslag dat werd overgeleverd door Hubert Cremers, de zoon van Fons en ook *sjnieder*, aan Jean van der Wielen, zijn overbuurman, die mij dit verhaal onlangs doorvertelde.

Joep Buysen

Een foto of afbeelding van de oude kerk van Remersdaal ontbreekt. Maar mogelijk heeft deze grafsteen uit de 16de eeuw in of tegen de oude kerk gestaan en is later weer in de nieuwe kerk geplaatst. Het is de grafsteen van Johan van Eynatten die op Obsinnich woonde, stathouder des hartzichdoms Lymborgh en zyn huisfrowe Johanna van Hoest 1546.

Grote grazers

Het natuurreservaat Altenbroek bestaat voor een groot gedeelte uit bossen, vooral in de vallei van de Voer. Maar hier en daar zijn er ook stukken grasland, en het is precies die afwisseling die zo'n boeiend geheel maakt. In de vallei van de Noor (Lankwater) overheersen dan weer de graslanden.

Als je de natuur hier zijn gang liet gaan, zou alles na verloop van tijd bos worden. Of beter: bijna alles, want grazende dieren zouden hier al dan niet tijdelijk toch wel een stukje open houden. Eeuwen geleden waren dat reeën, herten, wisenten en oerosen. Daar zijn in de Voerstreek alleen de eerste nog van te vinden, maar zelfs samen met konijnen en hazen zullen die een oprukkend bos niet tegenhouden.

Dat er toch nog volop graslanden zijn, danken we aan de mens, die enkele wilde diersoorten wist te domesticeren: ze als brave huisdieren houden, die van hem afhankelijk zijn maar waarvan hij zelf ook kan profiteren. Paarden, runderen, schapen en geiten zijn nog altijd op heel wat boerderijen te vinden.

De grote grazers als wilde dieren terugbrengen naar onze natuurreservaten is geen optie. Die hebben zoveel ruimte nodig dat het in een kleinschalig landschap als dat van de Voerstreek gewoon niet mogelijk zou zijn. De oeros in zijn wilde vorm bestaat zelfs niet meer. Door kruisingen van diverse runderassen is er wel iets gekweekt wat kan doorgaan als een kopie van een oeros, maar die beesten zijn zo agressief dat je ze onmogelijk kunt loslaten op terreinen waar ook wandelaars passeren.

Dan heb je voor graslandbeheer maar twee opties: enkele keren per jaar maaien, of er gedomesticeerde dieren op laten grazen. Een combinatie van beide is natuurlijk ook mogelijk en in de praktijk is dat ook wat er gebeurt in Altenbroek.

Daarom heeft Natuurpunt met enkele landbouwers een gebruiksovereenkomst afgesloten: zij hooien de weilanden en/of laten hun dieren grazen in het natuurreservaat. Het gaat dan vooral om runderen, die bijvoorbeeld in de weilanden van de Noorvallei lopen. Volgens strikte afspraken weliswaar: geen bemesting bijvoorbeeld, want dat is nefast voor de biodiversiteit.

In het gebied tussen Schoppem en Sint-Martens-Voeren kun je galloway-runderen tegenkomen. Die zijn van Natuurpunt

zelf. Het zijn zachtaardige, zelfredzame dieren, die gewend zijn om ook in barre omstandigheden hun plan te trekken. Als hun drinkbak op tijd wordt gevuld – waar een van de landbouwers met wie we samenwerken vrijwillig voor zorgt – zijn ze tevreden. Het enige wat we sinds enkele jaren goed in de gaten moeten houden is een mogelijke besmetting met een door vliegen overgebrachte oogontsteking.

Dat het toch wel eens mis kan gaan, bewees een bizar ongeluk eerder dit jaar: een van onze galloways was met de kop vooruit in een dassenhol gesukkeld en gestikt. Een ander 'accident' eind november: een deel van de dieren was ontsnapt door een opening in de omheining. Gelukkig bleven ze netjes in het aangrenzende weiland grazen tot ze weer terug naar het reservaat konden worden gedreven. We hebben ze wel wat vroeger dan gewoonlijk laten ophalen om de winter elders door te brengen. Het gat in de afsluiting was immers het gevolg van een moedwillige sabotage: iemand had de draden doorgeknipt en de onderhoudsploeg moet die dus eerst herstellen. Natuurpunt bleek overigens niet het enige slachtoffer te zijn; ook bij diverse landbouwers had de dradenknipper toegeslagen.

De laatste jaren liep in het reservaat ook geregeld een kudde schapen. Dat waren er soms van een lokale schapenhouder, maar vooral in het voorjaar ging het ook om dieren die in reservaten elders worden ingezet en alleen maar een tijdlang in Altenbroek kwamen 'logeren'.

Een deel van die kudde mergellandschapen kwam in december 2023 even op bezoek ter gelegenheid van een evenement om de *heerdgang* zoals die vroeger gebeurde in de kijker te zetten. De herder leidde zijn kudde te voet van Kanne naar Voeren, een verwijzing naar de *transhumance* zoals die vroeger in bergachtige gebieden plaatsvond. Daarbij maakten de schapen in het voorjaar te voet (nu gebeurt de verplaatsing meestal met vrachtwagens) de reis naar de hoger gelegen zomerweiden, om in de herfst weer naar de valleien of de laagvlakte te verhuizen. De doortocht van de kudde, op weg naar Altenbroek, kon onderweg op veel belangstelling rekenen (foto volgende pagina).

Op een perceel waar zelfs de schapen er niet in slaagden de oprukkende vegetatie tegen te houden, heeft Natuurpunt afgelopen najaar ook een kleine kudde geiten ingezet. Die kunnen zelfs de lastigste struiken de baas. Misschien ga je ze in de toekomst wel vaker zien.

Rik Palmans

Al die grazers binnenhouden vergt natuurlijk een stevige afsluiting. Voor de aanleg en het onderhoud ervan zorgt de ploeg van Natuurpunt zelf. Maar zo'n omheining moet je geregeld controleren. Er kan immers een boom op vallen, of de palen zijn na een tijd toch aan vervanging toe. **Wil je als vrijwilliger je steentje bijdragen?** Dat kun je door af en toe een stuk van de afsluiting langs te lopen en te controleren of alles nog intact is. Geïnteresseerd? Stuur dan een mailtje naar rik.palmans@scarlet.be.

Mycologengeluk

In zijn boek *Wandelenderwijs* wijdt auteur, filosoof en antropoloog Ton Lemaire een gans hoofdstuk aan 'Het geluk van het botaniseren'. Hij filosofeert vooral rondom de vraag of het besteden van zoveel aandacht aan de afzonderlijke planten en hun details, misschien wel te zeer zal afleiden van de natuurbeleving in zijn geheel. Deze invalshoek naar de botanie kan natuurlijk perfect overgenomen worden om ook de mycologie en haar taxonomie te belichten. Is het nodig om zoveel mogelijk paddenstoelen op naam kunnen te brengen, om kunnen te genieten van hun bonte soortenrijkdom in de herfst?

Natuurlijk niet. Maar... Als je geen enkele soort kan onderscheiden tijdens je tocht door het herfstbos, zal je wandeling toch maar arm en ongedifferentieerd blijven. Ton Lemaire stelt dat onze waarneming sterk gescherpt en verrijkt kan worden door toename van kennis, en dat het onvermogen om soorten te onderscheiden nooit een aanbeveling mag zijn.

De fascinatie, om geleidelijk aan binnen te dringen in de geheime wereld van de paddenstoel, geeft een bevredigend gevoel van harmonisch natuurgenoet. Het zwammenrijk leren kennen in zijn onuitputtelijke vormen- en kleurenrijkdom is al fascinerend op zich, om nog maar te zwijgen over het ontdekken van de wonderlijke symbiose tussen zwam en boom bijvoorbeeld.

De manier om aan voeding te raken is een wonderlijk gegeven om eens van naderbij te bekijken. Saprofieten, de vuilnismanen van het bos, ruimen in het bos het dode organisch materiaal op, terwijl parasieten nog levende organismen durven kiezen als voedselbron. Hun voorkeur gaat dan wel op de eerste plaats uit naar zieke, gewonde of verzwakte bomen. De symbionten sluiten dan weer een samenlevingscontract met hun partners, de bomen. Zij huldigen het principe van geven en nemen, en dit in evenwichtige harmonie.

Horen wij dat alles te weten om kunnen te genieten van de natuur tijdens onze wandeling? Neen, maar het verrijkt wel onze beleving als we meer weten en oog hebben voor alles wat zich afspeelt binnen hand- en zichtbereik tijdens onze tocht door een landschap.

Zo zal je tijdens je tocht ontdekken dat bos A een rijkere paddenstoelenflora bezit dan bos B. Je zal je dan afvragen hoe dat komt, en vanzelf kom je dan terecht bij thema's als bodem, biotoop, klimaat, seizoenen... Overall groeien zwammen, hoe onooglijk het brokje natuur ook wel mag lijken. Telkens zal je versteld staan van de soortenrijkdom om je heen, als je er tenminste oog voor hebt. Maar dat kan je leren. Biodiversiteit is rijkdom, pure natuurrijkdom. Het leren kennen van soorten is een natuurlijk gevolg van de groeiende interesse voor alles wat zich afspeelt in onze naaste omgeving. Het is een tegemoetkomen aan onze menselijke nieuwsgierigheid, aan onze drang om te weten, om te kennen.

Om te besluiten met de woorden van Ton Lemaire: 'Het zich verdiepen in de afzonderlijke soorten en hun bijzonderheden mag zich niet verzelfstandigen tot een doel op zich. We moeten ons steeds in verbinding plaatsen met het grote geheel, waarvan alles slechts een tijdelijke verschijningsvorm is van het immense transformatieproces dat de natuur is.'

Mycologengeluk bereikt zijn ultieme climax bij het vinden van een 'nieuwe' soort. Maar misschien was de soort wel niet zo nieuw, en werd ze ontdekt door gericht zoeken in een welbepaalde biotoop. Hier speelt kennis van soorten en biotopen uiteraard een grote rol.

Maar ook het aanschouwen van een mooi groepje vliegenschwammen, onder een berk in herfststooi, kan het mycologenhart sneller doen kloppen.

Een kinderhand... enzovoort.

Jos Tuerlinckx

De vogels van de Commanderie in Sint-Pieters-Voeren

De bijzondere omgeving van de Commanderie in Sint-Pieters-Voeren is vooral gekend omwille van zijn forellenkwekerij en horeca/winkel. De ambachtelijke kwekerij is de oudste van België en wordt gevoed door de bron van de Voer, met een debiet van 4.000 liter per minuut (<https://commanderie7.com>).

Anderzijds is de natuur en de vogelrijkdom rondom de Commanderie ook de moeite waard. Dit is zeker mede te danken aan de bewuste manier waarop de familie Baltus hier mee omgaat. Aan de ene kant forellenkwekerij/horeca/toeristentrekpleister en aan de andere kant de nodige inspanningen voor het behoud van de natuurwaarden in het domein.

Dit heeft als resultaat dat de natuurwaarde van het gebied op peil blijft. In de directe omgeving komen een aantal vogelsoorten voor die elders in Voeren schaars zijn, en hier dus echt wel opvallen. Verschillende daarvan zijn vogels die aan water zijn gebonden, en meer specifiek aan vijvers en/of stromend water.

De combinatie van én de Voer én een aantal (kweek/vis)vijvers is dan ook uniek in onze gemeente. Voor de inventarisatie voor de Vlaamse Vogelatlas 2020-2023 werd ook heel Voeren grondig onderzocht. We lichten enkele typische soorten van de Commanderie hieronder toe.

De twee meest opvallende eend-grote vogelsoorten zijn ralachtigen: de **Meerkoet** en het **Waterhoen**. De Meerkoet is de meest assertieve van de twee en is doorgaans de 'baas' van de vijver. Je kan deze gemakkelijk herkennen: volledig roetgrijs/zwart gekleurd met een spitse witte snavel en witte 'bles'. Van dichtbij kan je zien dat de volwassen vogels rode ogen hebben. Aan de vijvers van de Commanderie broeden twee, soms drie paartjes. Ook het Waterhoen is aan de vijvers van de Commanderie aanwezig, al is die vooral gediend met een verborgen levenswijze tussen de oeverbegroeiing. Bij deze soort valt vooral de rode snavel op.

De twee meest kleurrijke vogelsoorten van de Commanderie zijn ongetwijfeld de **Grote gele kwikstaart** en de **Ijsvogel**. De Grote Gele Kwikstaart houdt van stromend water en de combinatie van de Voerbron en de vijvers van de Commanderie zijn ideaal leefgebied. Deze kwikstaart broedt er met minstens twee paartjes en is zeker in het zomerseizoen gemakkelijk te

zien langs de waterkant. Hij is gemakkelijk te herkennen aan de grijze rug en lichte onderzijde met vooral onder de staart felgeel. Het mannetje heeft ook een typerende donkere keel.

Voor de uitzonderlijk lange staart en het verblijf bij stromend water zijn kenmerkend. (In Sint-Pieters-Voeren broedt ook de Witte Kwikstaart [9-10 koppeltjes], maar die is zwart/wit/grijs getekend.)

De Ijsvogel hoeft amper voorgesteld met zijn exotisch blauw/oranje uiterlijk. Hij broedt aan de oevers van de Voer en de Gulp verderop in Voeren, maar niet in de Commanderie; wel komt hij er buiten het broedseizoen vissen naar stekelbaarsjes. Hier in het domein komen de Ijsvogels dicht bij de menselijke activiteit, bijzonder hoe ze de menselijke, ambachtelijke bedrijvigheid hier 'gewoon' geworden zijn. Dit is écht uitzonderlijk, want meestal zie je de ijsvogel enkel als 'blauwe pijl' voorbijflitsen (snelheid 70-80 km/uur).

Viseters zoals de **Aalscholver** en vooral **Blauwe reiger** komen uiteraard geregeld langs op de vijvers van de kwekerij. Voor die laatste zijn de grootste forellen te zwaar, dus

die blijven buiten bereik. Voorts houdt bedrading deze soorten wel weg op de meeste plaatsen. Maar vooral de reigers zijn ‘volhouders’ en vindingrijk om een visje mee te pakken – bijvoorbeeld door boven op de draadnetten te landen –, wat soms wel lukt.

Chris en Gudrun Coeckelbergh-Poelmans

‘Visser gevangen door visser’

19 november 2023 zal in meer opzichten een bijzondere datum blijven. Onderstaand bijzonder verhaal werd ons gemeld door Julien Geelen en toegelicht door de familie Baltus. Een jonge visarend probeerde na een spectaculaire duik een forel te bemachtigen, waarna hij (o.a. door de kleine oppervlakte van de vijver) niet meer kon opstijgen en met veel moeite op het grasland naast de vijver belandde. Hij was zo gefocust dat hij door Vincent Baltus (uitbater van de Commanderie) met een visnet kon worden gevangen. De vogel leek geen enkele verwonding te hebben en werd terug losgelaten.

Waarschijnlijk was deze jonge vogel echt wel uitgehongerd én had hij nog niet zo veel ervaring als visser en ook al niet met ontmoetingen met de soort ‘mens’. Tevens is deze waarneming erg laat voor de Visarend, in 2023 zelfs de allerlaatste waarneming in België. Dit bevestigt de theorie van hierboven.

Natuurpunt organiseert elk jaar al een vogeltelweekend (in februari), maar in 2023 kwam daar ook een ‘insectenzomer’ bij. Dat hield in: insecten ‘vangen’ met je smartphone. Als je daar de app Obsidentify op installeert en een foto maakt van een insect (maar het werkt ook voor andere dieren en zelfs planten en paddenstoelen), krijg je meteen de naam van het organisme én wordt je waarneming doorgestuurd naar een centrale server. Op die manier kunnen gegevens worden ingezameld in verband met de verspreiding van soorten. Niet alleen een mooi voorbeeld van *citizen science*, maar je leert er zelf ook een heleboel van. Veel deelnemers maakten er zelfs een wedstrijd van: probeer in een bepaalde tijd meer soorten insecten te vangen dan je concurrenten! Op de website <https://www.natuurpunt.be/insectenzomer/> kun je de resultaten van de afgelopen zomer opvragen.

In Voeren zijn er 216 insectenspotters actief geweest, wellicht ook veel natuurliefhebbers van buiten onze gemeente. Dat resulteerde in 1.662 waarnemingen, van in totaal 428 soorten. In de tabel hiernaast kun je zien wat ze zoal voor hun lens kregen. Dat het Vliegend hert het hoogste scoort betekent overigens niet dat het een

algemeen voorkomende soort is. Maar als je er eentje ziet, zul je wellicht de gelegenheid niet voorbij laten gaan om er een foto van te maken. De zeldzame bijensoorten in de rechterkolom geven aan dat Altenbroek terecht het label ‘bijenreservaat’ heeft gekregen.

Rik Palmans

TOP 10 GEMELDE SOORTEN	AANTAL	TOP 10 ZELDZAAMSTE SOORTEN
1. Vliegend hert	85	1. Zuidelijke langhoornbij
2. Icarusblauwtje	77	2. Tweelobbige wolbij
3. Boomblauwtje	34	3. Donkere klokjeszandbij
4. Bont zandoogje	32	4. Watergaasvlieg
5. Klein koolwitje	29	5. Tauvlinder
6. Atalanta	24	6. Klaverblauwtje
7. Steenhommel	21	7. Kleine glimworm
8. Bruin zandoogje	21	8. Knautiabilij
9. Honingbij	20	9. Vliegend hert
10. Kleine glimworm	19	10. Kleine wolbij

De koaverwei

Op een veebedrijf hebben de meeste percelen een naamaanuiding. Dat kan een oude kadastrale naam zijn maar meestal is dat een iets praktischere naam. *A ge Kruutske*: aan het kruisje; *a g'n Gats*: aan het smalle pad; *A g'n Mergelskoel*: aan de mergelgroeve; de *Bösjwei*: weide na het rooien van een stuk bos; de *Kieësjwei*: de weide met kersenbomen; de *Pjedswei*: de weide waar de paarden lopen; de *Verkeswei*: de weide die de varkens met hun snuit diep omgewoeld hebben. Dikwijls kreeg een perceel ook de naam van de vorige eigenaar of van wie eraan grensde; *Haccourtswei*, *Hockswei*, *Wynantswei*. Met dergelijke specifieke benamingen kan de boer precies aangeven in welke weide de koeien grazen of welk perceel bemest of gemaaid moet worden.

Aan de voorkant van ons huis, goed te observeren vanuit de keuken, lag de *Kaoverwei* of het *Kaoverweitje*. Deze kleine weide was volledig beplant met hoogstam kerselaren van verschillende rassen. Eigenlijk was het één grote schaduwplek die aanvankelijk omzoomd was met een meidoornhaag. Toen die haag grotendeels gerooid werd, kwam er een dubbele stroomdraad rond de weide.

De benaming duidt aan dat dit perceel de weide was van het jonge koevolk, de kalfjes jonger dan een jaar. Van zodra het echt zomer werd was de dag aangebroken dat een tiental kalveren de ingestrooide stallen ruilden voor de blote hemel. Dat gebeurde op een dag dat alle volk thuis was. Ook opa en oma, en de *naobers* mochten een handje helpen. Ieder ging postvatten rond de weide, armenzwaaiend met een doek in de hand, om te voorkomen dat de dartelende kalveren pardoes door de stroomdraad knalden. Al was de stroomdraad om de meter feestelijk versierd met waarschuwend lintjes. Die

schokstroomdraad moesten ze eerst leren ontdekken door er eens aan te snuffelen tot ze een stroomstoot kregen. Je moet je grenzen kennen! Om het goede voorbeeld te geven werden er soms een of twee oude 'wijze' koeien in de weide gezet om de kuddereflex wat op te roepen.

Vader leidde de kalfjes met een zeel een voor een vanuit de stal in de wei tot aan de betonnen waterbak. Van zodra ze gelost werden begonnen ze meestal te dartelen en een vijftal minuten blind te rennen, te crossen tot ze op hun adem traptten. Soms kregen de kalfjes een ketting om de nek die hen bij het onstuimig rennen wat afremde door tegen de voorbenen te tikken. Dan kwam de rustigere fase waarin ze op ontdekking gingen naar de koeien, de bomen, de hagen en de gegalvaniseerde stroomdraad en de grenswachten. Als de kalveren, net zoals die nanny-koeien, rustig het hoofd lieten zakken en het malse groene gras ontdekten was de *calf-liberation sessie* meestal ten einde.

In het schuilhok kregen ze elke avond en morgen in een voederbak een extra portie kalvergroeikorrels en stond er welriekend hooi in een hooiruif ter beschikking om de gevolgen van een al te vlotte vertering van het gelpse groene gras op te vangen. 'Anders kriege ze d'r sjiet'.

Julien Geelen

In memoriam Onno Kneepkens

Heem en Natuur-lid Onno Kneepkens woonde in Nederland – de laatste jaren in Malden – maar hij had daarnaast een 'vrijetijdshuis' in het Voerense Sin-nich (Teuven). Daar, in deze tweede woonst, stierf hij op 13 november. Negenenzeventig jaar oud, geheel onverwacht en, zoals in de rouwbrief staat geschreven, 'nog vol levenslust'. Het landschap en de natuur van onze streek lagen Onno zeer na aan het hart; hij kwam hier vaak en graag en was een trouw lid van onze vereniging. De werkwinkel bezocht hij regelmatig. Samen met zijn vrouw Annette maakte hij lange wandelingen, gewapend met een grote kennis van flora en fauna, een verrekijker op de borst, een alert oor gespist op vogelzang, en een loep aan een koordje om de kleine beestjes die zich onder stenen schuilhouden nader te bestuderen. Die loep kenmerkte Onno: hij had een scherp – en geduldig – oog voor detail. Zo deed hij de laatste jaren tellingen aan de minuscule eitjes van de sleedoornpape. En samen met Annette en Natuurpunt bekommerde hij zich intensief om het wel en wee van de hazelmuis en de vroedmeesterpad en ging hij regelmatig en met bevlogenheid 'strepen' (inventariseren van flora in kaarthokken).

Wat velen van jullie wellicht niet wisten: in zijn werkzame leven was Onno specialist in Middeleeuws Latijn en hoogleraar in dit vak aan de universiteit van Groningen. Middeleeuwse manuscripten ontcijferen en de wijsgerige inhoud ervan doorgronden: dit was de stiel van de scherpzinnige Onno. Zijn onderzoekende geest, zijn precisie en zijn geduld rijmde uitstekend met dit domein van studie.

Onno was een bescheiden, warme man, die consciëntieus en trouw zorg droeg voor zijn familie, zijn vele vrienden en zijn omgeving, de menselijke én de natuurlijke; een man die we gaan missen. We wensen zijn familie veel sterkte.

Jettie de Wal

